

Thăng Long cảm nhận... ký

Nếu địa danh "Thăng Long" là sự kết tinh tuyệt đẹp của trời nước Việt thì "Người Tràng An" đích thị là sự kết tinh tuyệt đẹp của đất Thăng Long. Công lao to lớn khai sáng ra vùng đất thiêng mà người Việt ta thường gọi là vùng "Địa linh nhân kiệt" ấy chính là vua Lý Thái Tổ - một vị vua anh minh của đất trời nước Việt ta cách đây kể đã 993 năm.

Chưa phải đã được công nhận hết, nhưng tính đến năm 2000, quanh Hồ Tây và Hồ Trúc Bạch đã có tới trên 60 di tích lịch sử, văn hoá và thắng cảnh được Nhà nước xếp hạng trên một khu vực có diện tích trên 550 ha và gần 20 km đường quanh hồ.

Một tấm ảnh mang dáng hình đất nước

Theo sự chỉ dẫn của Minh Phương (cán bộ tiếp thị, trợ lý giám đốc) tôi lên tầng cao nhất của khách sạn Méritus (nay được mang tên Sophitel), công trình toạ lạc trên bờ đê Yên Phụ, bên cạnh Hồ Trúc Bạch. Từ đây có thể nhìn thấy toàn cảnh Thủ đô Hà Nội 36 phố phường. Buổi chiều Hồ Tây lộng gió và nắng như dát vàng lên những mái nhà cổ, nhuộm vàng trên mặt nước hồ xanh.

Tôi đang tận hưởng cái không khí trong lành ấy thì đôi mắt mình như bừng tỉnh khi nhìn xuống mặt hồ Trúc Bạch. Máy ảnh giơ lên cất cúp khuôn hình. Một mảng cuộc sống, thiên nhiên ùa vào ống kính sao lại giống hình chữ S, mang dáng hình đất nước Việt Nam ta đến vậy; lại ngay chính khu vực hồ ngôi đền Cầu Nhi trước mặt. Bên phải tấm ảnh là nhà cổ san sát như bát úp, lượn vòng theo triền đê Yên Phụ, dẫn đến bờ sông Hồng (sông Cáy) đến tận cầu Long Biên - Con Rồng Thép đã hơn trăm tuổi. Nhìn mặt nước hồ cũng xanh biếc như nước biển Đông, cũng thấy uốn cong hình chữ S làm ta như nhớ đến khi ngồi trên máy bay ngắm bờ biển Đông cũng mang dáng hình chữ S. Làng đúc đồng Ngũ Xã nhô ra mặt nước tựa như Đảo Hải Nam. Đền Cầu Nhi dưới chân khách sạn trông nhỏ xíu tựa như những chấm nhỏ trên bản đồ, quần đảo Hoàng Sa - Trường Sa trên biển Đông. Con đường Thanh Niên ở phía phải khuôn hình, ngày xưa gọi là đê "Cổ Ngự" lại còn có tên là "Cổ Ngự". Giữa con đê, chùa Trấn Quốc toạ lạc phía Tây Hồ. Cứ mỗi khi chiều tà buông xuống vắng nghe tiếng chuông chùa Trấn Quốc loang trong thinh không. Không gian Tây Hồ chìm trong cảm giác mê mông, sâu thẳm. Buổi sớm, khi nắng vàng chiếu trên mặt hồ, trước chùa Châu Long, đền Quán Thánh, một bãi đất nhô ra mặt hồ. Thời chống Mỹ là nơi đặt trận địa pháo cao xạ bảo vệ Thủ đô. Ngày 26-10-1967, đơn vị pháo cao xạ ấy đã bắn tan xác chiếc máy bay phản lực A.4 tại chỗ, bắt sống tên thiếu tá phi công Mỹ John Sney Macan ngay cạnh hồ Trúc Bạch. Bãi đất ấy nay đã mọc lên công trình mới: Trạm khách T.66, xây cũng khá đẹp, là nơi phục vụ ăn uống giải khát.

Ngược dòng thời gian, ta hãy xem hai tấm ảnh chụp về hồ Trúc Bạch.

Một tấm do người Pháp đi trên máy bay "Bà già" chụp toàn cảnh Hà Nội, trong đó có tấm ảnh chụp cảnh hồ Trúc Bạch vào cuối thế kỷ 19 hoặc đầu thế kỷ 20, thời điểm còn hoang sơ, lưa thưa vài ngôi nhà. Một tấm ảnh khác của nhà nhiếp ảnh Võ An Ninh chụp làng đúc đồng Ngũ Xã khoảng những năm 30-40 của thế kỷ XX.

Tôi chợt nhớ đến dịp tất niên năm Dậu. Cả Hà Nội hớn hờ đón tết năm Tuất. Vậy mà nhà điêu khắc Diềm Phùng Thị vừa từ Paris trở về, vẫn dành thời gian xứng đáng để tiếp tôi tại nhà khách Ban Việt kiều Trung ương. Năm ấy bà đã bước vào tuổi 75. Từ một bác sĩ nha khoa, tự

học, tự rèn luyện, bà đã trở thành một nhà điêu khắc có hạng, được phong là Viện sĩ Viện hàn lâm Nghệ thuật Châu Âu, có tên trong từ điển danh nhân nghệ thuật thế giới của thế kỷ 20. Trong cuộc trò chuyện, tôi hỏi bà rất nhiều điều: về nền văn hiến Việt Nam, về tình hình đất nước Việt Nam sau chiến tranh, về đời sống, về văn hoá nghệ thuật, về con người Hà Nội.

*

Năm 1978, lần đầu tiên tôi từ Paris về Hà Nội tổ chức triển lãm. Tôi có một nhận xét chung: Người Hà Nội đẹp. Con gái Hà Nội rất đẹp và tình cảm.

Sự nhìn ra ở nhà điêu khắc Điềm Phùng Thị là một ví dụ. Nhất là các nhà nhiếp ảnh nước ngoài khi đến Việt Nam họ thường chụp được những tấm ảnh lạ mà các nhà nhiếp ảnh Việt Nam ít chụp hoặc chưa nhìn thấy hết vẻ đẹp tự thân của nó, như cảnh đi xe đạp như múa trên đường phố; những ông già về hưu cặm cụi bơm xe; những cô gái làng hoa Ngọc Hà gánh hoa xuống chợ bán; những ông xích lô chờ khách đang ghéch chân lên thành xe đọc báo; những con trâu đang cày ruộng; những đàn bò ung dung gặm cỏ trên triền đê ngoại thành, những người đánh dậm, những cảnh giăng lưới bắt cá; những cô gái dân tộc Dao, H'Mông, Mường, Thổ, Thái, Cao Lan... ăn vận xiêm áo nhiều kiểu, nhiều màu rực rỡ đang cùng chồng thồ hàng xuống chợ bán. Những cảnh này một số nhà nhiếp ảnh Việt Nam cũng có chụp nhưng cách nhìn khác họ.

Tôi đã gặp hoặc có dịp cùng đi với bà Hylakry Hoogson (Anh Quốc); vợ chồng anh Andrew Worssam và Alian Anh Xuân (Úc); Mary Larence Flynn (phóng viên hãng truyền hình Mỹ NBC); bạn gái Elizabeth Panaer (Anh); Anray (Hong Kông); chị Akimimôtô (Nhật Bản, đã mất), kiến trúc sư họa sĩ Ba Lan Kazich (đã mất)...

Tất cả họ đều có chung một cảm nhận: Tôi rất yêu Việt Nam và Hà Nội, nơi có cảnh vật thiên nhiên đẹp. Con người Việt Nam thật nhân hậu và mến khách.

Có một con người lần đầu tiên đến Việt Nam vào năm 1991 khá gây ấn tượng, đó là ông Dirk Trekeveld, kiến trúc sư trưởng thành phố Perth, một thành phố ở phía Tây nước Úc.

Mọi thứ nhìn ngắm, xem bìa đối với ông tỏ ra hết sức khó khăn và mệt nhọc, bởi vì ông "tốt bụng", quần áo phải trực tiếp may đo. Sau khi thoả mãn con mắt, mặc dù không phải là nhà nhiếp ảnh chuyên nghiệp nhưng ông bấm máy cứ như súng liên thanh đang nhả đạn. Hình ảnh Hà Nội (toàn cảnh), Hồ Tây, hồ Hoàn Kiếm, làng gốm Bát Tràng... lần lượt được ông thu vào ống kính. Đến đâu cũng cảm thấy ngỡ ngàng, mới lạ. Cũng như mọi người trên hành tinh khi nói đến nước Úc là người ta đã nghĩ ngay đến xứ sở của loài chuột túi hoặc khi đặt chân đến Hà Nội - Việt Nam là phải đến thưởng ngoạn cảnh quan Hồ Gươm, Tháp Rùa, Phố cổ, Văn Miếu Quốc Tử Giám, Chùa Một Cột, đến với Hạ Long (Quảng Ninh), Hoa Lư (Ninh Bình), Huế, Mỹ Sơn - Hội An (miền Trung), Củ Chi, Thành phố Hồ Chí Minh, núi Bà Đen (miền Nam)...

Khi ông Dirk đã ngừng chụp, tôi hỏi:

- Ông nghĩ gì khi đặt chân đến Hà Nội - Việt Nam?

- Tôi từ châu lục khác đến Việt Nam và tôi bị cuốn hút đến mê hồn ngay từ giờ phút đầu. Cảm tưởng đầu tiên của tôi là Hà Nội đẹp, rất đẹp bởi cái đẹp cổ kính, sâu lắng và màu xanh của cây cối, mây trời

xanh đến mát mắt. Có thể ví Hồ Gươm là một lăng hoa đẹp, là trái tim, là lá phổi, là chiếc máy điều hoà nhiệt độ khổng lồ thường xuyên điều tiết khí hậu mát mẻ cho trung tâm thành phố.

Đang sôi nổi, giọng ông trở nên trầm tư. Phát hiện được điều đó, tôi kịp thời "phồng ván" để biết rõ căn nguyên:

- Thế nào, ông Dirk, vừa mới xa quê hương đã nhớ vợ nhớ con rồi ư?

- Không đâu! Tôi thường xuyên đi nhiều nước trên thế giới nên quen rồi. Có điều tôi hơi băn khoăn - cái băn khoăn của một người từng làm quy hoạch kiến trúc thành phố, trực tiếp phê duyệt mọi công trình trước khi cho thi công cho nên tôi thấy rõ điều đó. Tôi băn khoăn vì hình như những nhà quy hoạch Thủ đô Hà Nội có chủ trương cải tạo Hồ Gươm. Thực ra như vậy vừa tốn kém mà không cần thiết. Cảnh quan Hồ Gươm như hiện tại là được lắm rồi. Hồ Gươm sẽ đẹp và rất đẹp nếu như xung quanh hồ có nhiều bóng cây râm mát, có vườn hoa ghé đá để du khách thập phương đến thưởng ngoạn. Màu xanh của mặt nước Hồ Gươm cũng là một màu xanh rất đẹp, lạ mắt nhưng lại rất "ăn nhập" với cảnh quan xung quanh mà ít nơi có được. Để bảo tồn nó, cần tránh mọi sự ô nhiễm và không để nước mưa từ trên con đường gần hồ chảy xuống hồ.

- Thưa ông Dirk, những điều ông nhìn thấy chứng tỏ rằng ông rất yêu quý Hà Nội của chúng tôi?

- Ồ, rất đúng, nhưng mới chỉ là vẻ đẹp bề ngoài. Tôi đã đọc sách và còn biết đến lịch sử và huyền thoại về Tháp Rùa, về Hồ Gươm. Tượng Vua Lê còn đó, tuy hơi nhỏ nhưng rất đẹp không nên thay đổi. Những con rùa khổng lồ vẫn sống, cùng tồn tại với Hồ Gươm, đó là báu vật linh thiêng, phải để nó sống mãi với kinh thành Thăng Long, với Thủ đô Hà Nội, với người Hà Nội và để cho những ai đã đến Hà Nội cần phải biết đến nó. Tôi cũng đã đến Văn Miếu, trường đại học đầu tiên của Việt Nam, một trong những trường đại học cổ niên đại vào loại sớm nhất trên thế giới. Nhìn vào hai dãy bia đủ biết trí tuệ dân Việt, đủ biết công tích của trường đã rèn đúc nên biết bao nhân tài ra giúp nước.

... Đến câu trả lời đáp án của một cô giáo

Chiều nay, tôi cũng lại đi bách bộ trên đường vòng quanh hồ Trúc Bạch trong một cảm giác mông lung, trầm tư. Bỗng có tiếng người gọi từ một quán cà phê giải khát, ở tận tầng 5, tầng cao nhất của ngôi nhà. Tôi nhận ra tiếng Lan Anh - cô giáo dạy tiếng Anh, người đã từng đi làm thông dịch viên tại thủ đô Bát Đa - Irắc, thời kỳ xảy ra chiến tranh vùng vịnh đầu thập kỷ 90. Lan Anh hiện là một cô giáo có uy tín, một con người suốt ngày với công việc. Em niềm nở mời tôi ngồi ngay chiếc ghế cạnh lan can để có thể quan sát thuận tiện. Em còn nghĩ ngay đến lợi thế nghề nghiệp nhiếp ảnh của tôi nữa. Tôi ngồi xuống với một cảm giác dễ chịu thoải mái bởi không gian thoáng đãng và không khí, gió trời trong lành khu vực quanh hồ.

- Anh thưa Lan Anh một - không rồi đó! Tôi tự nghĩ: là người cầm máy tại sao lại không biết cái địa thế tuyệt đẹp này nhỉ? Kém thật!

- Cứ sau mỗi buổi dạy, thần kinh căng thẳng, mệt nhọc rồi lại tất bật trở về nhà với cơm nước, đi chợ, giặt giũ... sẽ nhanh già mắt. Dạy học xong, Lan Anh thường dành khoảng 30 phút cho việc thư giãn như thế này, con người cảm thấy sảng khoái, tinh thần được nghỉ ngơi thoải mái. Đó cũng là thời gian nạp nhiên liệu "bảo dưỡng" cho "cỗ máy" thân thể tiếp tục làm việc.

- Thưa chú dùng gì? - Cô tiếp viên nhà hàng hỏi làm tôi chột bưng tỉnh:

- Cho tôi xin ly cà phê "Trung Nguyên", đen nóng, số 3!

Nói rồi tôi vào đề luôn:

- Lan Anh này, anh đang cần một câu trả lời cuối cùng trong bài viết này, anh hy vọng câu trả lời đó là của Lan Anh!

- Điều gì mà hệ trọng thế?

- Nói theo ngôn ngữ nghề nghiệp, "đáp án" cần giải trình chỉ có 4 từ, em thử đoán xem đó là 4 từ gì?

- à, đây là câu trả lời của "Chiếc nón kỳ diệu" như trên truyền hình đấy!

- Còn hơn thế nữa!

- Em xin đoán: Bốn chữ đó là "Thăng Long - Hà Nội" có đúng không nào?

- Quá thông minh và chính xác!

- Anh cho em điểm mấy?

- Điểm mười! Nhưng anh cần cụ thể hơn về bốn chữ "Thăng Long - Hà Nội" cơ.

- Em hiểu anh muốn gì ở Lan Anh rồi, nhưng em không phải là học giả. Em chỉ là con người của đời thường, "người trần mắt thịt" nhưng em cũng nhận thấy cụm từ ấy chỉ có hai "vê".

Vê thứ nhất: Ông cha ta đã từng làm cho Thăng Long rạng rỡ. Từ Văn Miếu Quốc Tử Giám, phò suý tao đàn của Vua Lê Thánh Tông (1497), tên là Thân Nhân Trung, người Việt Nam đầu tiên đưa ra nhận định, đánh giá về trí thức, văn nghệ sĩ, các nhà khoa học: "Hiền tài là nguyên khí quốc gia". Tuyên ngôn của Thân Nhân Trung đã vượt khỏi tầm quốc gia, mang tính quốc tế.

Từ đây, nhân tài đất nước nhiều như sao trên trời. Họ ra đời giúp nước, dựng nước qua bao nhiêu triều vua tiếp theo rồi Thế kỷ 15 với chiến công vang dội 10 năm nằm gai nếm mật, Lê Lợi đã lãnh đạo nghĩa quân đánh tan quân Minh". Trong chiến công ấy, người có công đầu giúp Lê Lợi đó là nhà thiên tài quân sự, nhà chính trị kiệt xuất, nhà thơ, nhà văn hoá lớn Nguyễn Trãi. Sang thế kỷ 18, vua Quang Trung đã lãnh đạo nhân dân ta đập tan âm mưu xâm lược, đại phá quân Thanh, những kỳ tích lớn lao vĩ đại chưa từng có trong lịch sử dân tộc. Chuyển sang thế kỷ 20, chính thể của cụ Hồ Chí Minh đã lãnh đạo nhân dân Việt Nam từ một nước nhỏ đã đánh thắng ba đế quốc to đó là Nhật - Pháp và Mỹ. Thủ đô Hà Nội là đơn vị đầu đánh Mỹ giỏi, lập nên chiến công vang dội "Hà Nội - Điện Biên Phủ trên không" được cả thế giới biết đến và khâm phục.

- Thành tựu rực rỡ này do ai làm nên?

- Vẫn do ông cha ta cả. Ta chỉ là người được tận hưởng cái danh thơm ấy. Chúng ta cũng có đóng góp vào tiếng thơm ấy nhưng chưa phải là nhiều.

Còn về thứ hai?

Vê thứ hai là cụm từ "Hà Nội" - cái địa danh nhiều quốc gia biết đến

qua áng văn tuyệt bút “Hà Nội ta đánh Mỹ giỏi” của nhà văn Nguyễn Tuân mà hiện ta đang sống. Thế hệ chúng mình chỉ là chiếc dẫu nổi giữa hai cụm từ ấy. Chúng ta phải sống sao cho xứng đáng. Nhưng, điều đáng báo động ở giai đoạn này là "Hiện tài là nguyên khí quốc gia" đã ra đi như lá rụng mùa thu: ngoài những lãnh tụ kiệt xuất đã mất, các nhà văn, nghệ sĩ, các nhà khoa bảng ra đi ngày một nhiều.

Điều báo động thứ hai là thế hệ kế tiếp có xu hướng chạy theo chủ nghĩa thực dụng, lao vào con đường ăn chơi hưởng lạc, xa rời lý tưởng. Đã thấy xuất hiện những cảnh đua xe ngang nhiên trên đường phố. Những cảnh nghiện hút tràn lan từ nông thôn đến thành thị và đang có nguy cơ xâm nhập vào học đường. Lương cán bộ hiện tại dù cao cũng chỉ triệu hơn triệu kém vậy mà xe hơi nhà lầu đang là "mốt" thời thượng hoặc những cán bộ công nhân viên chức có nguồn thu bất chính là cái chắc! Nhà mới, nhà cao tầng ở thành phố thi nhau mọc lên như nấm. Kẻ thừa nhà, ở không hết. Có người được phân đến đôi ba lần nhưng cũng có nhiều người cả đời công tác không được phân một căn hộ, không được mua lấy một mét vuông đất!

Điều báo động thứ ba đó là con người Hà Nội hôm nay. Người Thăng Long, Người Hà Nội xưa là niềm tự hào, là khuôn vàng thước ngọc. Chi tiết về cụ Hoàng Đạo Thúy, một nhà văn hoá lớn của dân tộc sống trong làng Ngọc Hà từ thời trai trẻ. Cụ đã đi gần xuyên suốt chiều dài thế kỷ và trở thành nhà văn hoá lớn của dân tộc, vậy mà hỏi thăm 3 chàng thanh niên làng Ngọc Hà hiện tại lối vào nhà cụ Hoàng Đạo Thúy ở đâu và cũng liền nhận được ba câu trả lời:

- Không biết!

- Ông ấy là ai chúng tôi không biết!

- Hỏi người già may ra thì họ biết!... Chi tiết này em đã đọc trong một bài viết về cụ Hoàng Đạo Thúy của anh, phải không?

Lớp trẻ hiện nay ít quan tâm đến lịch sử đất nước, dân tộc, những nhân vật lịch sử và đương đại, đó là điều nhìn rõ hơn cả. Những nơi diễn ra chiến công oanh liệt bên hồ Trúc Bạch, cái nơi đặt trận địa pháo cao xạ ấy, khi khởi công xây dựng thành Trung tâm dịch vụ ăn uống, giải khát T.66 không có lấy một bức tường được đắp phù điêu để ghi lại về chiến công ấy, và cũng không dành lấy một phòng, dù nhỏ làm phòng truyền thống để giáo dục, liệu lớp trẻ làm sao thấy được ông cha ta làm gì! Nạn mua bằng đại học rầm rộ để được ngồi vào ghế quan chức, nạn mua đáp án bài thi để được “chui” vào các trường Đại học cũng trở thành quốc nạn!

Đó là một vài nguy cơ làm cho Hà Nội trong tương lai liệu có còn giữ được tiếng thơm của Người Hà Nội nữa hay không?

Câu trả lời cuối cùng trong bài viết mà gọi là "đáp án", em đã trả lời, trả lời một cách thẳng thắn và đang rất đúng. Dùng cho bài viết hay không là tùy ở anh! Xin ngừng lời và tạm biệt ông anh thật giàu nhiệt tình và tâm huyết với Hà Nội. Em biết, anh cũng đang trần trở để làm được một cái gì cho năm 2010 - kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội phải không?

Tôi thật không ngờ Lan Anh là một cô giáo tận tụy với nghề, lại còn khá quan tâm đến thời cuộc. Em xứng đáng là một người Hà Nội có trách nhiệm với Hà Nội hôm nay đang khẩn trương bước vào kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội.

Nhưng cái điều em nói và cho là chính xác ấy em làm tôi bưng tỉnh. Nhưng cũng thật kỳ lạ: Sau cuộc gặp ấy ít lâu, Thăng Long - Hà Nội

khí thiêng lại bốc lên ngàn ngút, thổi vào tâm tưởng những ai còn hoài nghi về truyền thống Thăng Long nghìn năm văn hiến, đó là mở đầu 2003 Hà Nội khẩn trương chuẩn bị chào đón SEA Games lần thứ 22 (vào tháng 12-2003) thật xứng đáng với tầm vóc của nó và đem lại nhiều vinh quang chiến thắng, để lại những ấn tượng đẹp đẽ trong các quốc gia khu vực và bạn bè quốc tế. Thăng Long - Hà Nội hôm nay lại một lần nữa chứng kiến hai tiếng "Việt Nam" được tung hô như sóng trào dâng trong con tim, từ trong lồng ngực những người nước ngoài hoà quyện với tiếng hô của cộng đồng người Việt cùng chào mừng Việt Nam chiến thắng.

Thăng Long - Hà Nội cũng vừa chứng minh một cách sống động về kinh thành Thăng Long huy hoàng đúng như trong Đại Việt sử ký toàn thư ông cha ta đã mô tả. Hà Nội cũng vừa xôn xao bàng hoàng loan tin mới phát hiện, khai quật ở khu vực Ba Đình: "Một khu Hoàng Thành Thăng Long nguy nga tráng lệ và hoành tráng" theo đúng nghĩa như trong Đại Việt sử ký toàn thư ông cha đã ghi chép và mô tả lại cho con cháu đời sau ghi nhớ.

Tạm biệt Lan Anh khi thành phố đã lên đèn. Mặt hồ Trúc Bạch đã sáng lung linh, huyền thoại. Tiếng một danh ca đang thu băng ở một cơ sở cất lên véo von cao vút: "Ta đi trên đường Hà Nội rực rỡ chiến công

(Báo Văn nghệ)